

במעלה עקרבים*

א.
מות ספרייסליחות, מתחורים וקינות
נישא אלינו קול הכוכים של פייטנים
דוויים, שנגזר עליהם לשמש נרתיקים
נפשיים לייסורי כנסת-ישראל. בעני
הקול הזה גופות המחיצות בין דורות,
קינות מסעי הצלב מתאימות לתקופת
וגיחית"ט, זעקת הימים ההם מביעה
את פורענות אוקראינה במוצאי המל"ו
חמה הקדומה, שואת אירופה בהווה
גדולה בהקיפת מהשואות בימי עבר,
מעזעת בבוק ההשמדה, בטכניקה המ"
שוכללת של רצח המונים, — אבל במ"ו
הותה אין היא שונה מגלי הדמים שה"
יו מציפים את משכנות-היהודים מפ"
רק לפרק תחת שמי הגלות.

יהודים, שמשתטחים על הרצפה
ביום האבל וקראים בעין דומעת את
קינת-הקינות, מגיגת"איכה" — את
ייסוריהם וצרותיהם בהווה הם מתנים,
יהודים שקמים באשמורת-הבוקר ל"ס"
ליחות" וטובלים את עצמם באנחותי"
הם של פייטנים קדמונים — משיוצי"
אים מבית-הכנסת כאילו אכן כבדה
נגולה מלבתייהם, המקוננים היק"
רים ההם, שנשא בדם עוריקיהם וכ"
מוח עצמתיהם את יגון-הכלל, נתנו
מבוע ליהודים כאובים בכל הזמנים.
שנאת-ישראל משתנית בצורה, אבל
אינה משתנית במהות, קינת-ישראל
אף היא מחכיפה את אמצעי-הביטוי,
אבל אינה משתנית במהות.

זעזע מיוחד במינו הוא גזע-המקור"
ננים, הם מיצו את ייסורי הכלל במידה
זאת, שכל חייהם האישיים קשורים
קשר אורגני חייהם האישיים קשורים
בת-צחוק נכרתה מפייהם, שמחת-הח"
יים ניטלה מהם, בעולם המרושע, עול"
מו של אדם, אינם שומעים מנגינת
הכינור, אלא יללת התן בלבד, בקרבם
נתרנו אנקות-גוססים ותלונות חרי"
שיות של מובלים לגרדום, פעיית תי"
גוקות מנופצים אל סלעים וצעקת-הש"
בר של בנות נסחבות לטומאה, — הם
כוכים וקובלים כלפי מרומים, מתא"
רים את הוועה ותובעים נקם; הם
שתו את כוס-הייסורים עד קובעתה,
מיצו את המורורה, ואין להם יכולת
להשתחרר מסיוט-האימים התלוי בת"
לל עולמו של ישראל.

הביטוי תלוי בכשרון המקונן, מהם
שמדברים בלשון נמלצת ומעורפלת,
מחברת מקטעי כתובים ומימרות, שמי"
עלימה את דפיקות הלב החי ודמי"
הנפש הנשפכים; ומהם — רבי-כשרון
לתאר דבר במשל ובתמונה, לבטא רח"
שים בסיגנון בהיר וחם, להשמיע זע"
קה בקול עמוק ומעורר הדים אדירים,
אנו פותחים היום את "ספר הדמעות",
או קבצי-קינות אחרים, ומוצאים פיו"
נים המפליאים בביטויים הנוקבים עד
החום הנפש, ביטויי-תחינה וביטויי"
ועם, תחליף את שמות הערים והאנ"
שים, תשנה במקצת את תמונות-הזוור"
עה, ויצאו לך מדחצי-הדמים בפולין
יבליטה בימות-ההווה.

הפייטן-המקונן נופל לפעמים בכשי"
רון מהמשורר, אבל הוא עולה עליו
בחינה לאומית-עממית, בהיותו ממי"
לא שליחות של כלל ישראל, לפיכך
נעשו משפטיהם-תלונתם תפילת הצי"
בור, תחינתם-תלונתם של דורות יהו"
רים, מגרונם שיוועה כנסת-ישראל
הפצועה.

ב.

כל דור וצרותיו, כל דור ומקונניו,
אף בשירה העברית הצעירה מתייחדת
שירת למדן כעקר-קינה של אדם
עוב מן-ישראל.

עשרות שירים ארוכים וקצרים
מכונסים בקובץ, מהם עזים בביטויים
יציריים במובנותיהם, מהנמנע לקרוא
את כולם בבת אחת, אלא טוב לגמוע
טיען-סיפין מנאד-למעוזה. טוב
לשתות שיקי-תמרורים בתוך תקופת
מאידאנק וטרמבליאנקה, פייטן-מקונן
מדרוזת קדומים בלבוש מודרני עומד
קמילנו ומבכה את חורבן ישראל, ציר
אחר לכל השירים — אומה מוכה-פצור"
עה, נתונה למרמס, שנושאת את נפ"
שה לישועה, הציר של ספרות-הפיו"
נים בכל תקופה משובשת פורענות,
המשורר בעצמו רואה את הקשר הפי"
ימי בין העבר להווה, הוא מתאר
איך הוטל למרחקים והולך עם עדה
מובלת להורג וזועקת "שמע ישראל"
בספרד, עם קהל מופקר כדומן גדרס,
נמעך תחת שעת הטלפים של מסעי"
הצלב, ואיך נלחץ בין צאן-יעקב אוב"
דות שהשיגון זאבי ת"ח-ת"ט, הוא"
הוא הפייטן היהודי הנצחי שמלווה
אחיו לגרדומות, רושם כרוניקות-הד"
מים, מבטא הפחדים בלבבות, מחבק
באהבה רבה את הזמנים, מלקק את
פצעיהם, משווע לרחמים, — וקורא
את הנותרים בחיים להיחלץ לגאולתם,
טול את מכשירי-הביטוי המודרניים
וצירופי-המלים המחודשים, טול את
הלבוש החיצוני, ויופיע לפניך את לע"
דת המקוננים המחרידים, עם ההוי"
ואבוי ואללי לי, עם זאבי-ערבות מזה
ויונים פצועות מזה, עם שירת טרופות
כפי חיות-יער ובתולת-ישראל השדור"
דה. המשורר אף משתמש לעיתים קרור"
בות בתמונות-ההשאלה החביבות על
הפייטנים הקדומים, קשה לך להבדיל
בין פיוטים שנכנסו לספרי סליחות
ומחזורים לבין הפיסקה הבאה, הלי"

קוחה משירו של משורר בהווה: "ציון,
גאנך אראה נטושות ונבוכות בשדות"
גאור הפרוצים לארבע הרוחות ללא
יועה נבונרות, גודל לב ואהבה". אף
זמליצה המשומשת חזרת לכוחה
זראשון כשהיא חתוכה מהבשר החי
של לב שוחת דם.

אתה עובר בין פרקי השירים כבין
תרי גופות מנותחים וגושי דמעות
קרושות, מבחינה אסתטית אפשר למ"
גוא פגמים, יש מונוטוניות, יש לפע"
לים דחיסות עד כדי מחנק, יש חזרות
ארובות, אולם זהו ביטוי-האמת של
זמקונן במהות, מנגנים לפי תווים —
אין בוכים לפי תווים ערוכים מראש,
כזי אסתטי, מגופה ומאנחות, בכי
זוויה הוא, כשהוא אומר לך עשרות
עמים, ששפור מלובן געוץ בו — הא"
מן לו; כשהוא מספר לך לעתים קרו"
כות, שפחדים נסוכים בדמיו — ההו"
רייה משכנעת אותך, נקודת-הנקודות
בנפשו, נפש פייטן, שנעשה תן לבכות
ענותנו, היא המנוסתת בקטע זה מאחד
השירים: "כשפוד מלובן גנעצה בכל
בדה זו חידת-אימים, חידת ישראל
בעמים וגודל במערכות שמי תבל —
תהי למורא-תמיד ולפחד, פחד יצ"
זק, עד היום".

מכאוביו-פחדיו מבוטאים בעשרות
פרקי שיר.

בין הפייטנים הלאומיים תפגוש את
הנפש הדתית שמטיחה דברים קשים
כלפי מעלה — מתוך אמונה עמוקה
קשה לה להשלים עם פריחת הרשעות
לעולם; תפגוש את הלוחם במראות"
געים מכפנים, שהם, לדעתו, מעכבים
את הגאולה; תפגוש את המעמיק לה"
בין את צעדיו עקובי-הדמים ושופי"
הזוהר של ישראל בעמים, בשירת החי"
בור יש משהו מהאלמנטים הללו, בשיר
"ר" הירש מלומזה", המיוסד על מע"
שה בראש-קהל בן שבעים ושתיים,
יהודי ירא שמים וזהיר במצוות, ששלח
ד בנפשו בגלל צרות-ישראל בפולין,
במכתבו ביקש סליחת-מחילה מקוננו
על מעשהו — בשיר זה יש קובלנה
זאופקת של איש-עם תמים כלפי מע"
לה, בפיטים אחרים הוא משלב דברי"
קיטרוג קשים על הכופרים בפדות"
עם ועל המסיחים את דעתם מהיי"
צוד הלאומי, אולם שירתו העיקרית
היא תינוני המציאות היהודית הקור"
ית בגולה, מציאות של ילל כלבים
פעמוני-כנסיות מבשרים רעות, של
זורעים המתנפלים בקרדומות וקלשו"
נים, מגלים וכידונים, — מציאות של
זוגרום מתמיד, שאף בהפסקות הקצ"
יות מכרסם הפחד הגדול את הגוף וה"
נפש. ההווייה הממשית של ישראל בע"
מים, היא שממלאית נכאים את שיר"
תו עשירת הביטוי, "עמי, הנה צבי
מורדך, מושג בין המצרים, הבט, הנה
סביבך הם..." הן, הציידיים האכזרים
תמיד סביבך הם.

פרעות-אוקראינה יצקו את מוראות"
הגלות בדמיו, בשיר "חמש-עשרה"
המתאר את שחיתות ההיידמאקים, הוא
מספר בעצמו, שהימים ההם הכוהו
במכוה הגורל הישראלי והיבכו את
דמיו ביבבת-דורות יהודית, "את כל
קולות האדם שלחתי ביבבה זו למען
החרישה, את כל צילי עוגב-החיים
הצללתי עליה למען השתיקה... כי כח"
ייך היא תלויה ועומדת ביני ובין
העולם — ולא יכולתי לה עד היום".
לכן בשרו חש את אימת הפוגרום, לכן
ניטלה השמש מחיו ובמקומה ירד
ליל-ביעותים, במה היה הוא מביע את
אבהותו הנאמנה לבתו? — שוב או"
תו דבר; היה תולה שמשות על כל
אילן באפל יערות-אדם, והיה מוצץ
בפיו את האפל שנשפג לדמה, "זה
שאינו מרגועי הוא, זה פצע-גורל, המ"
כונה: ישראל". ומה הוא רואה שעה
שאמהות יהודיות גחונות על ערי"
סות תינוקות ברחבי גלויות? — הן
"מענעות נפות-פחדים" ובשיר-הערש

רועד יגון-האדם הכבד ביותר, בכל
מקום הוא רואה את המאכלת המרוטה,
אף בעינים הכשורות-התמות של ידיו
ישראל, לא צווק-משובה ולא רפרוף
רב-החן, לא חמרת-חיים ולא ששון"
הבריאה — בנשמתו שוכנים לילות"
אימה, שעטת-פחדים, שמים אדומים,
ואף כשמתאר תיאורי-טבע הוא משת"
מש בציורים מבהילים; "פגיוני-כר"
קים מרטשים שמי עולם, בגנות סדור"
קים רעמים בועטים"...

ד.

לשוננו צבעונית, רוממה, מליצותיו
וצירופיו ותמונותיו נחרתים בזכרון,
הדברים בהירים ומובנים, אין אצלו
מהערפלים של איזו משוררים תרני"
שים, שירים אלו יש לקרוא בקול,
להשמיעם באזני ציבור, יש בהם לא
מעט מריטוריקה פיוטית, בתוכן הם
מקאים וגדושים אהבה למשכנות-ישרי"
אל, לחיים הכשרים והתמימים של
אבות, למאור הרב שהיה שרוי באה"
לי-יעקב בעיירות הגולה, לסגולות
הנאצלות של צור-מחשבתו, "מזמו"
רי אהבה ושנאה" הגהדרים הוא שר
שיר-תהילה לעינים יהודיות עצובות"
אצילות, לידים יהודיות השלוחות לה"
קל את משא האדם, לרות-ישראל הנס"
ער, "שכל רקיע נמוך לו וצר לו כל
מרחב" — ובו בזמן הוא מביע את
שגאת-בזוז למידות-הרעות שדבקו
בפחותות שבישראל; לעג לקודש, מע"
שיי-הטים בשוקי עולם, רביצה בבי"
בי-נכר, הוא הומה למראה פסוקי"
תהילים כיונים לבנות פורחים מפיות
יהודים כשרים, ומתרגש מטלית מצור"
ייצת העוטפת גופות אבות ואחים בת"
פוצות, יש בו מהעמיות הכריאה, מה"
סנטימנטאליות היהודית הנלבבת, מה"
חיבה העמוקה להווייה יהודית, כמות
שהיא, והנה באו גויים עריצים והרסו
את קיני בתי-אבא החמים, הרסו בלא
חמלה, ומהזו-הבן נקרעה זעקה גדולה
ומרה.

בפואימה הגדולה "בצל שמאי" מת"
אר המשורר הצבעים עזים איך לקה
בלא עת אור חיוכו וסבר-עלומיו, ומ"
דוע נחרש בפניו תור-הקפדנות לבית
שמאי, בילדותו הופיעו לפניו בית
שמאי ובית הלל בדמות שני בתים
בעיריה; הראשון — בית השופט המ"
קומי, גדורה גדל גבוהה, ששערה סגור
תמיד על גן אפל, ומבעד לנופי-איל"
נות כבדים נראו חלונות וועמים, הש"
גי — בית הדוד, שעמד גלוי לעין
היום, כולו פרוזות בלא גדר ושער, כמי"
ומן כל עובר דרך: בוא, עלה, הת"
תמח להנאתך על ספסלי-העץ לרוחב
הקירות, והנה הגיעו ימי מלחמת עם
בעם, ימי הוות אדם והוות-משנה למש"
כנות ישראל, שני הבתים נפגעו. "אבל
גראשון רק יד אחת היתה, יד תרבות"
עמים פוצעת, ובבית השני, כבכל בית"
ישראל, ניחתה גם יד נוספת, יד אי"
בת-עולם, יד חנק לצוואר-ישראל בל"
גד", באימון אין דעת התפרו הבית
היהודי ללא שער, גדר ובריח, וקי"
רותנו לבני-התום חליוכו לעולם אויב,
זומם רעות, כאילו על פני העיירה אי"
גו מתנשא הצלב, אינו נמצא בית-ייר"
אתם, וצלצולי פעמוניו לא ירדו על
משכנות-יעקב כסיעות עיטים חדי"
מקור ועליזו-טרף, הוא חש את גלות"
ישראל, עתה גודעה לו אמת-החיים;
לא בטחון ולא אימון בגויים, אלא הדק
ליד את אמת-הבניין הקפדנית של
שמאי — והעפל ההרה, באמת-בניין
ווסלק הצירה כל מרפה ידיים מגאולה
ומסיח את הדעת מיעוד — את אמת"
הבניין מידי שוב לא אניחה! ירושה
היא לי משמאי, אשר כרוב קפדנותו
הזועמת בן אהבתו גדולה וכן נאמנותו
עצומה."

כאן, רק כאן, יוכל לחייך בית יהודי
די לעבר ארבע רוחות העולם במ"
אור-הפנים של בית-הלל, רק על אד"
מה זאת קום יקום דור מאושר, ש"הבין
לא יוכל מפני מה ניבא-אדם כה שח וע"
גם, כנופם של בכאים הגוחז ודומע
עם דלף-חשוון על צמר-מורת-אגם",
דור, שלא יבין את קינות המקוננים...

ד"ר

* יצחק למדן: במעלה עקרבים (ששה
סדרי שירים), מוסד ביאליק עליזי "דביר",
תל-אביב, תשי"ה.